

Kemijärvi 2023

Rokamo-Nälkämän tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 12.3.2024

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kemijärven Rokamo-Nälkämän tuulivoimapuiston suunnittelualueella. Hankealue sijaitsee n. 21 km Kemijärven keskustasta koilliseen. Sen pinta-ala on n. 1088 hehtaaria ja sille suunnitellaan 8 tuulivoimalaa. Maastoinventoinnin suoritti FM Jaana Itäpalo 9.9-12.9. ja 14.9.2023. Työn tilaajat ovat Suomen Voima Oy ja Sitowise.

Hankealueelta ei tunnettu ennen inventointia arkeologisia kohteita. Lähimpänä puistoa sijaitsevat tunnetut kohteet ovat n. 2,3-2,9 km lounaaseen ja etelään Kummunjärven rannalla *Erkkunen* pyyntikuoppakohde (Museoviraston rekisteriportaalin tunnus 320010023), ajoittamaton löytöpaikka *Erkkunen 2* (1000039875), kivikautinen asuinpaikka *Kummunjärvi koillinen* (1000012114), asuinpaikka- ja pyyntikuoppakohde *Kummunjärvi SW* (320010143) ja järven kaakkoispuolella pyyntikuoppakohde *Outovaara* (320010024).

Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita. Voimaloiden sijoittamisella inventoinnin pohjana olleen suunnitelman mukaan ei olisi vaikutusta arkeologiseen kulttuuriperintöön.

Sisällysluettelo

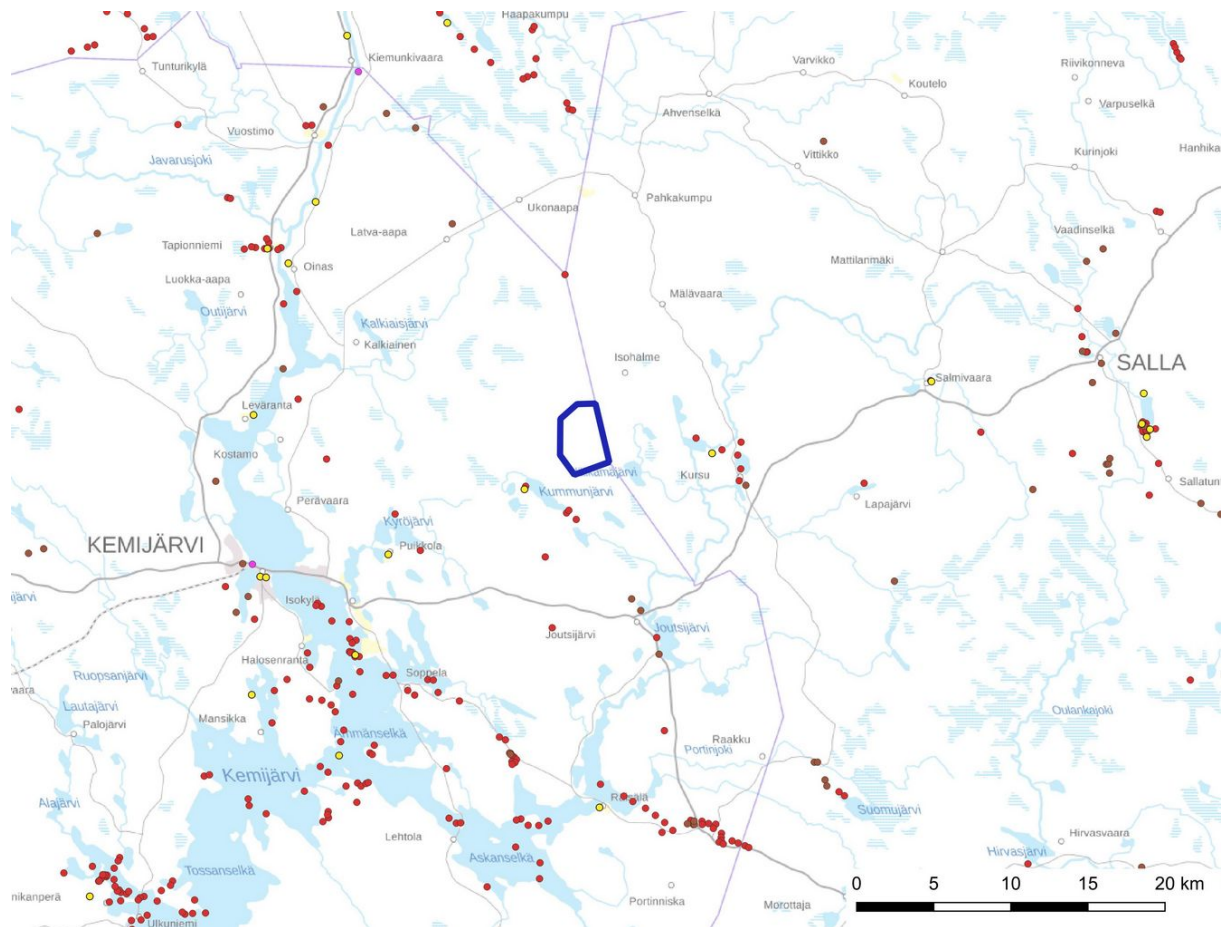
	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1 Tutkimushistoria.....	4
2.2 Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	5
4. Alueen maankäytön historiaa	8
5. Tulokset.....	11
6. Aineistoluettelo.....	12

Kansikuva: Kuva 1. Ruostunut työkone Kummunjärventien varrella.

1. Perustiedot

Selvitysalue:	Rokamo-Nälkämän tuulivoimapuiston suunnittelualue, n. 1088 ha
Tilaaaja:	Suomen Voima Oy
Laji:	osainventointi
Kenttätyöaika:	9.9-12.9. ja 14.9.2023, yht. 3 päivää
Karttanumerot:	TM35-lehtijako (mk 1:20000) T5223R, T5214R
Korkeus:	n. 180 – 310 m mpy
Koordinaattijärjestelmä:	ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

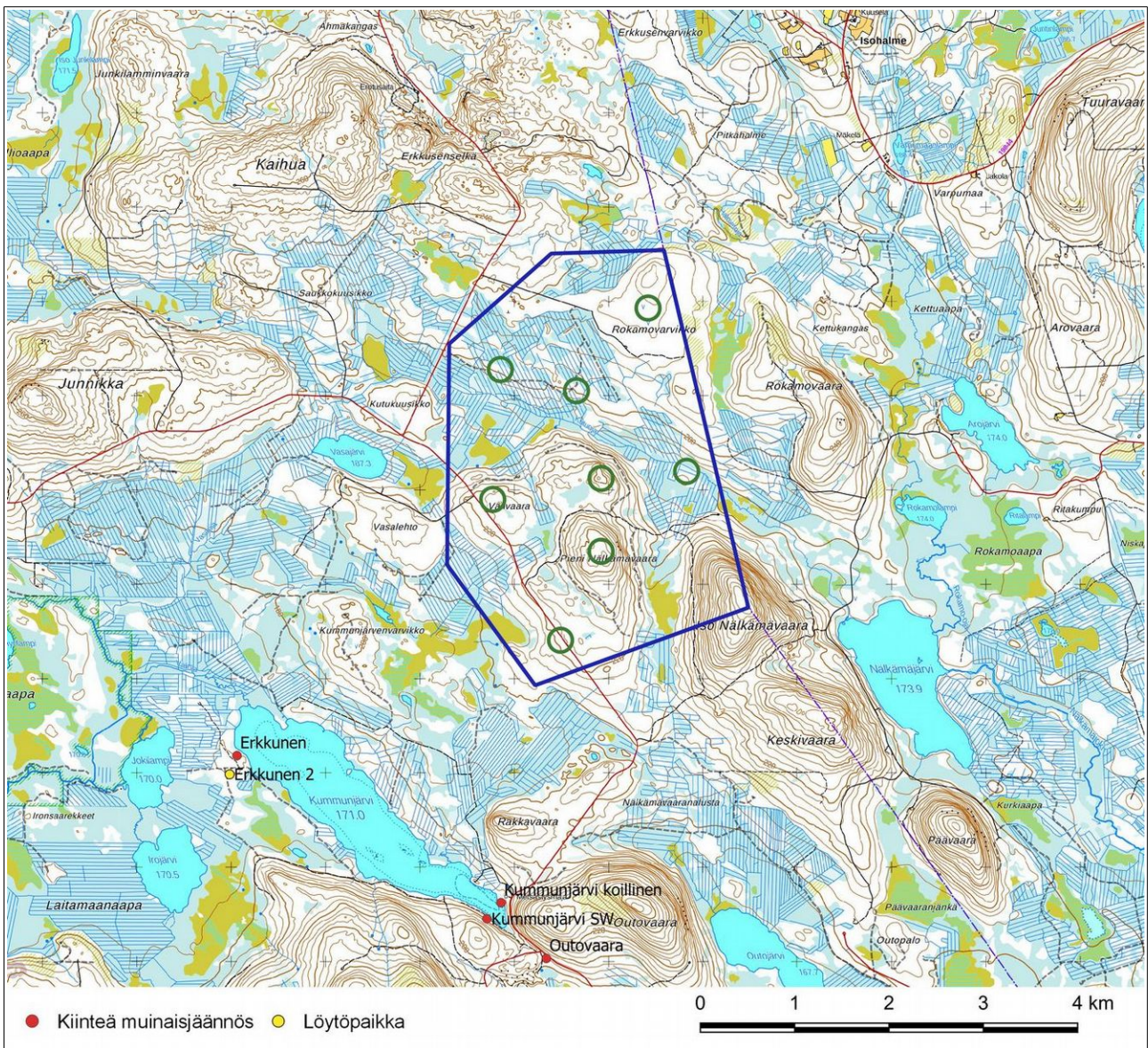

Tuulivoimapuiston suunnittelualueen sijainti. Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin merkityt arkeologiset kohteet pieninä ympyröinä (luettu 13.2.2024). Taustakartta Mml 8/2023.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Liittyen Rokamo-Nälkämän tuulivoimapuiston suunnittelutyöhön tehtiin yhtenä taustaselvityksenä arkeologin maastoinventointi syksyllä 2023. Noin 1088 hehtaaria laaja suunnittelualue sijaitsee Kemijärven itäosassa Kemijärven ja Sallan kuntarajan tuntumassa. Kohdealueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia.

Alue on vaarojen sekä mäkien muodostamaa ylänköä ja niiden välistä rämettä ja suota. Alue on ollut asumatonta nykyaikaan asti.

Hankealue ja voimalapaikat suhteessa tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin. Lähimpänä sijaitsevat tunnetut kohteet ovat neljä kiinteää muinaisjäännöstä ja yksi löytöpaikka. Kohteet Museoviraston rekisteriportaalin mukaan (luettu 13.2.2024). Taustakartta 8/2023 Mml.

2.1 Tutkimushistoria

Lähialueella tutkimushistoria alkoi jo vuonna 1879 Hjalmar Appelgrenin muinaistieteellisellä retkellä Outovaaralle. Kemijärven muinaisjäännökset on inventoitu vuonna 1989-1990 (Hannu Kotivuori, Lapin maakuntamuseo), jolloin mm. hankealuetta lähinnä sijaitsevat muut kohteet löytyivät. Vuoden 2014 Metsähallituksen valtion metsätalousmaiden arkeologiseen selvitykseen on kuulunut alueita hankealueen eteläpuolella (Piritta Häkälä, Metsähallitus). Vuoden 2015 Nuolivaaran tuulipuistohankkeen voimajohtolinjausten selvityksessä tehtiin maastoinventointia nyt kohteena olevalla hankealueella (Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz, Keski-Pohjanmaan ArkeologiaPalvelu).

2.2 Menetelmä

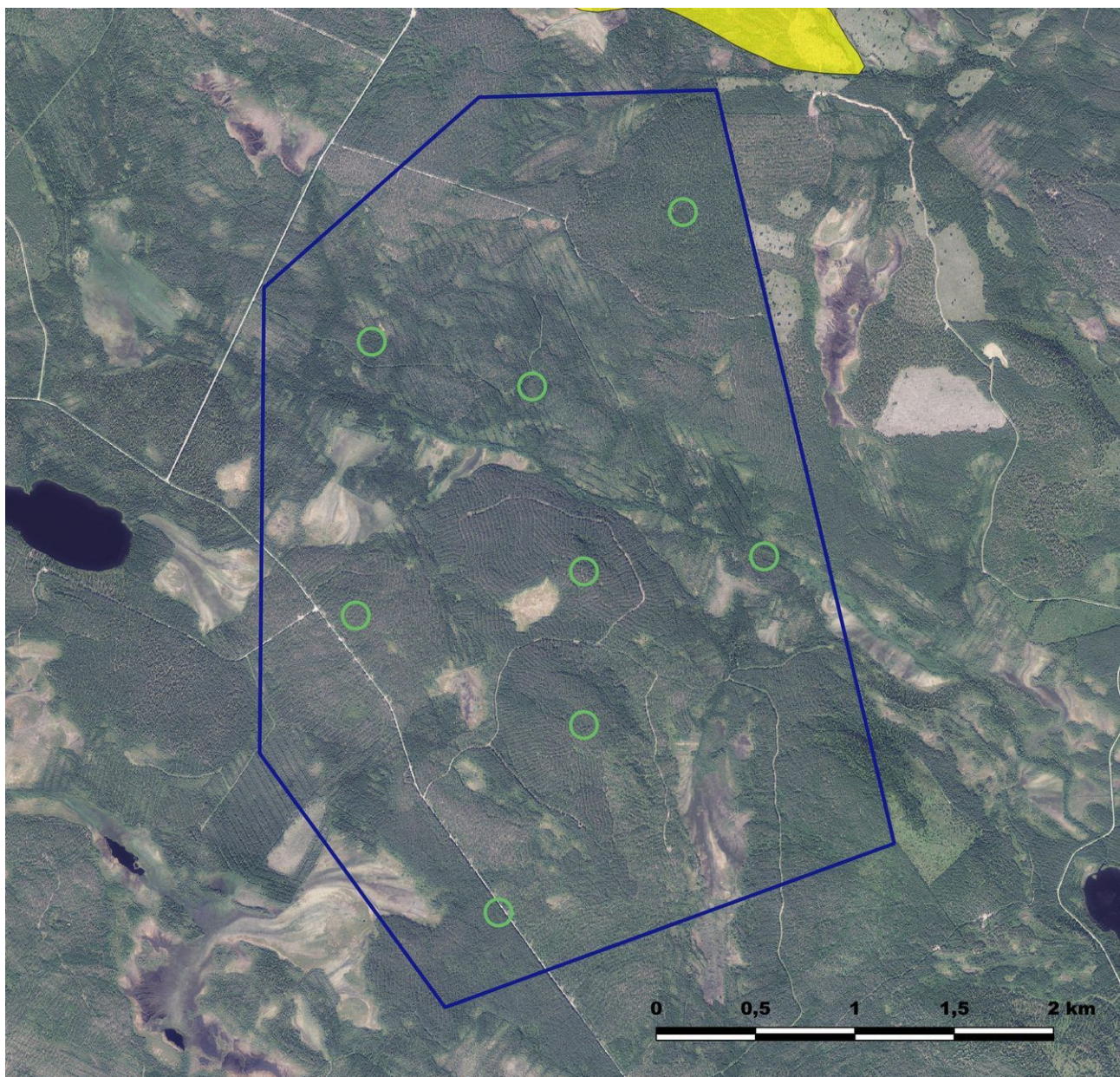
Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, maaperäkartoituihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Kirjallisuuden, arkistoaineiston ja historiallisten karttojen avulla selvitettiin alueen maankäytön historiaa. Kenttätyömenetelmät olivat kajoamattomia käsikairalla

tehtyjä koepistoja lukuun ottamatta. Tavoite oli käydä läpi muuttuvan maankäytön alueet ja niiden lähistöllä potentiaaliset maastot sekä historiallisten karttojen perusteella paikannetut mahdolliset arkeologiset kohteet. Inventoinnissa huomioitiin 1900-luvun alkupuolta vanhemmat kohteet. Vuoden 2015 Nuolivaaran tuulivoimahankkeessa inventoiduista sähkönsiirtoreiteistä läntisempi kulki nyt kohteena olevan hankealueen läpi, joten tuolloin inventoituja alueita ei nyt katsottu. Paikkatietohallintaan käytettiin QGis 3.16 -ohjelmaa lidar-pistepilviaineiston käsittelyssä ja terrain-analysissä.

3. Maisema, topografia ja geologia

Kohdealue on vaarojen sekä mäkien muodostamaa ylänköä ja niiden välistä rämettä ja suota. Metsät ovat eri kasvuvaiheissa olevia talousmetsiä. Muokkaamatonta metsää on jonkin verran soiden reunamilla. Alueen länsiosassa on Väliavaara, eteläosassa Pieni Nälkämävaara ja kaakkoisosassa Iso Nälkämävaara, joka sijaitsee osin hankealueella. Nälkämävaaroilla esiintyy jyrkkiä rinteitä. Pieni Nälkämävaaran ja Iso Nälkämävaaran välissä on pitkä suojuonne. Iso Nälkämävaaran ja samalla hankealueen korkein kohta on n. 310 m mpy. Nälkämävaarojen maaperä on kivikkoista, Iso Nälkämävaaran pohjoisrinteessä esiintyy myös kalliomaata. Muualla eteläosassa maaperä on turvemaiden ulkopuolella karkeusasteeltaan vaihtelevaa moreenia.

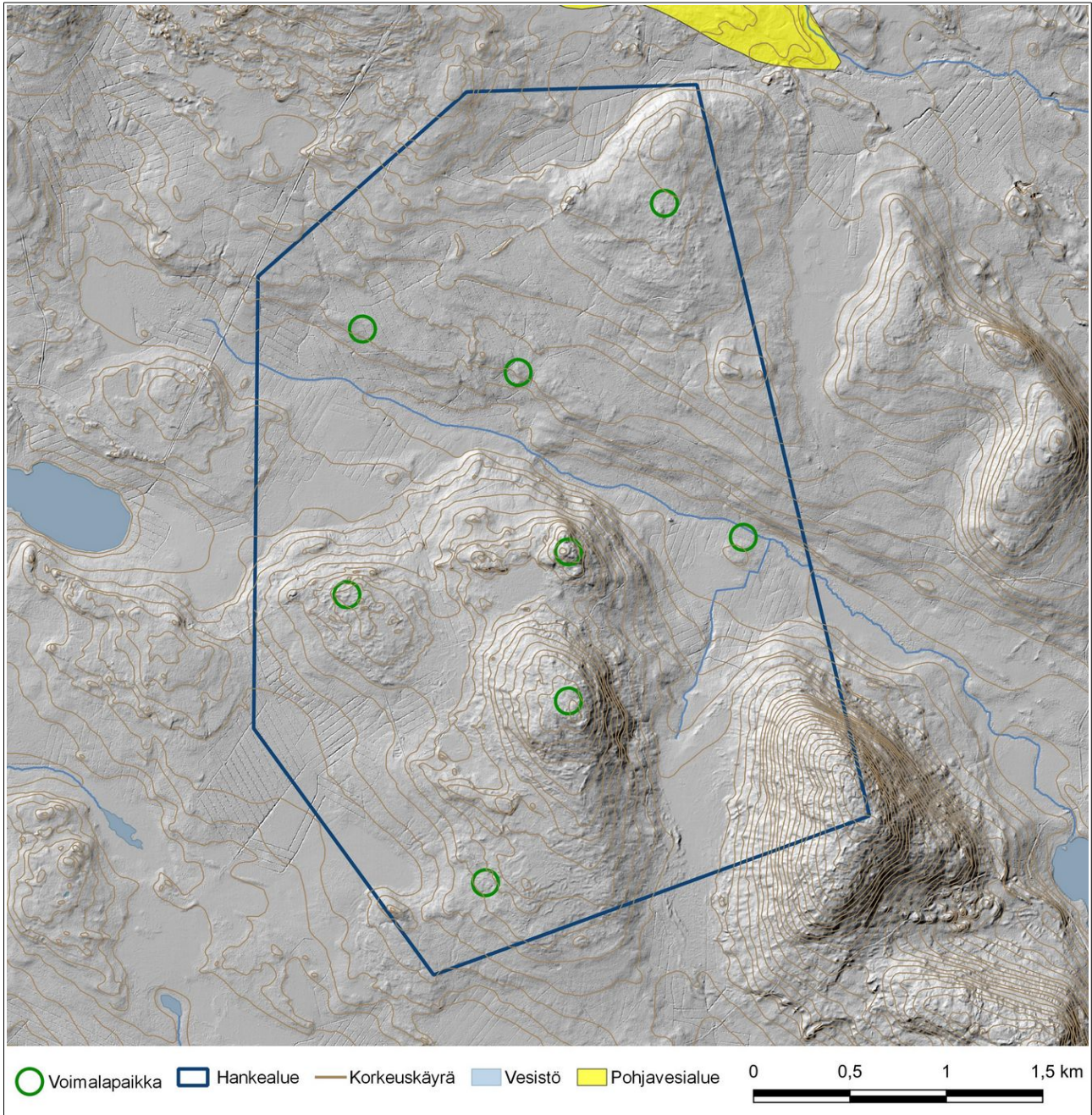

Hankealue ja voimalapaikat ortokuvalla. Pohjavesialue keltaisena. Tausta-aineistot Mml 8/2023 ja https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto.

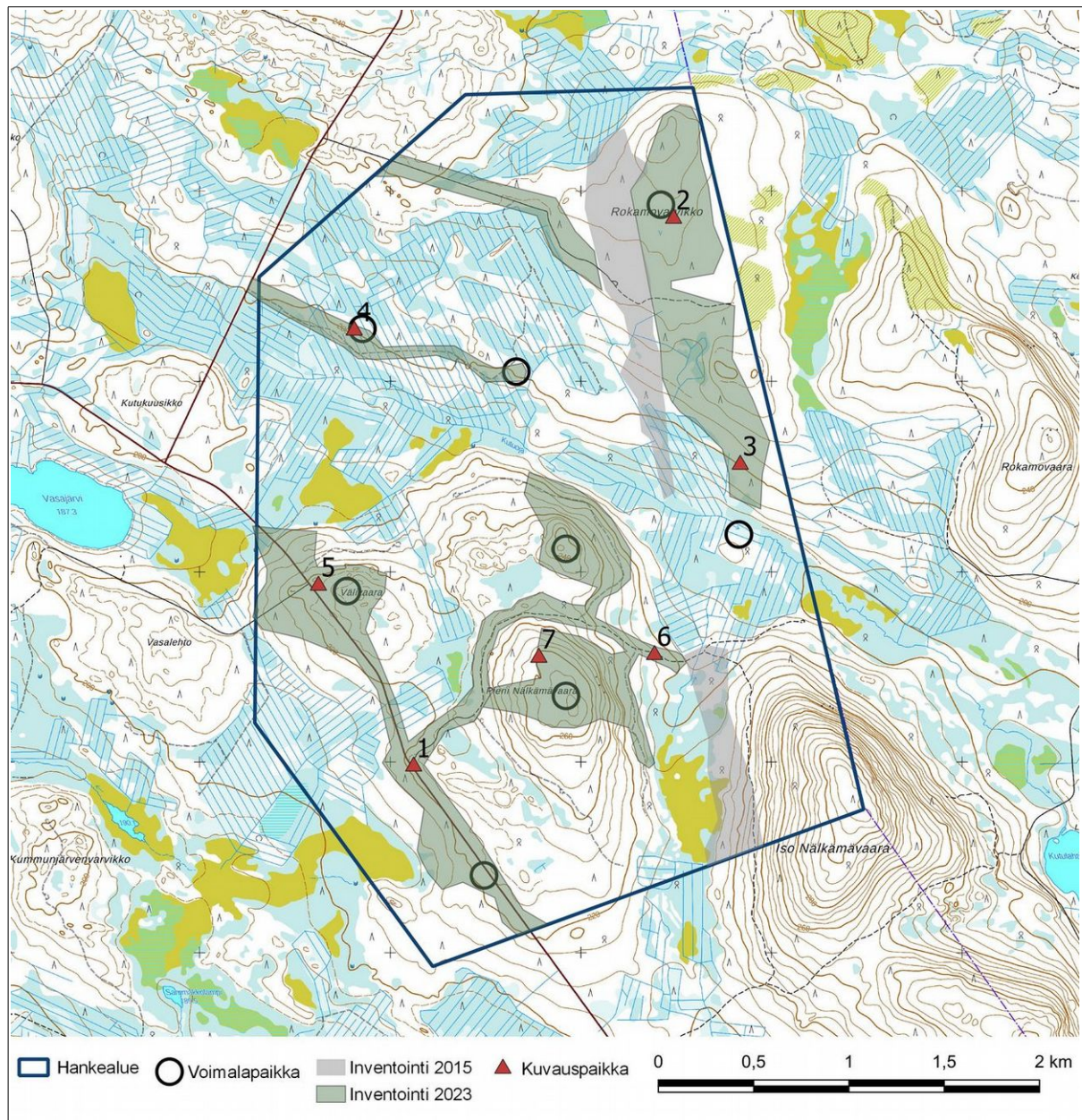

Hankealueen keski- ja pohjoisosassa maanpinnan muodot ovat loivempia. Maaperä on turvetta ja sekalajitteista. Koillisosassa sijaitseva Rokamovarvikko on maaperältään keskikarkeaa moreenia ja paikoin hienoa moreenia. Keskiosan läpi virtaa kaakkoon Nälkämäjärveen Kutuoja, joka on ojitusten myötä osin hävinnyt. Muita isompia vesistöjä alueella ei ole ollut.

Lounaisosassa kulkee Kummunjärventie ja pohjoisessa Rokamovarvikkoon johtaa metsätie. Muut nykyiset kulkureitit ovat lähinnä talviteitä ja pienempiä ajouria.

Hankealue ja voimalapaikat vasten laserkeilausaineistoon perustuvaa vinovalovarjoste 2 m DEM. Vesistöt sinisenä. Tausta-aineistot Mml 8/2023 ja https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto.

Inventoidut alueet ja kuvauspaikat 1-7 (kuva 1 on kansikuva). Taustakartta Mml 8/2023.

2. Ruokamovarvikon lakea pohjoiseen.

3. Kutojärven pohjoispuolista metsää, etelään.

4. Voimalapaikan vaikutusaluetta itään.

5. Metsätie Vältivaaran länsipuolella, pohjoiseen.

6. Metsätie Iso Nälkämävaaralle, itään.

7. Pieni Nälkämävaaran pohjoisrinnettä, itään.

4. Alueen maankäytön historiaa

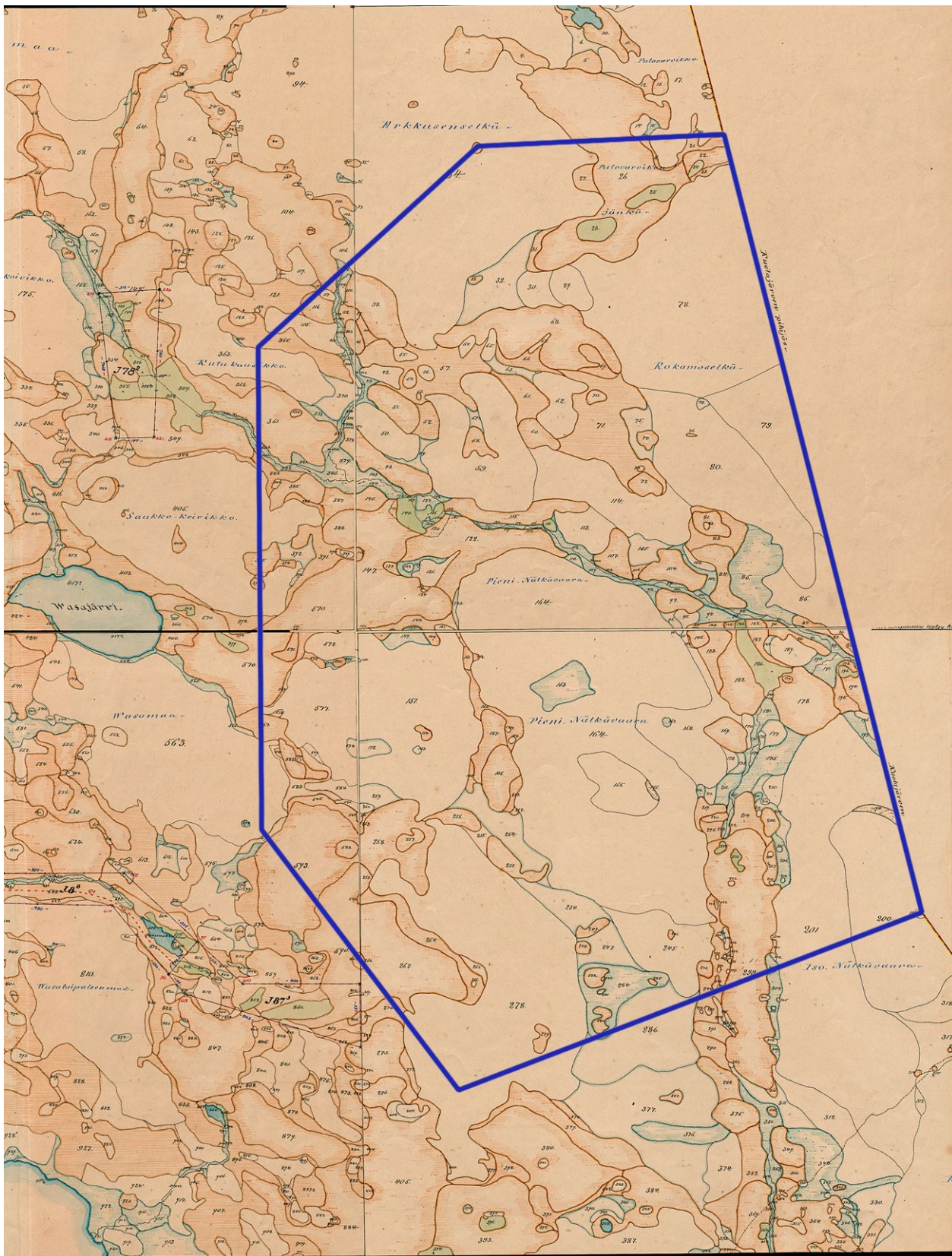
Kohdealue sijaitsee n. 180 – 310 m mpy, ja se on ollut jääkauden loppuvaiheessa supra-akvaattista, subakvaattista tai jäänpatoamien jääjärvien peittämää.

Esihistoriallisen kohteiden keskittymät sijaitsevat lähialueella vesistöjen ympäristössä, joista lähimmät noin 2,3-2,9 km lounaaseen ja etelään Kummunjärven rannoilla. Luoteisrannalta on löytynyt Erkkusen kohteesta (320010023) pyyntikuopiksi tulkittuja painanteita ja kiukaan jäännös. Metallinetsinnässä lähistöltä on löytynyt myös historiallinen avain ja n. 200 m lounaaseen vuonna 2016 kuperateräinen rautaveitsi (Erkkunen 2, 1000039875). Järven kaakkoispään pohjoisrannalta kohteesta Kummunjärvi koillinen (1000012114) on kivikautinen kourutalita ja liuske-esineen teelmä. Vastarannalla sijaitsee kivikautinen asuinpaikka Kummunjärvi SW (320010143) sekä kaksi pyyntikuopaksi arvioitua kuopannetta. Edellisistä kaakkoon Outovaaran kohteessa (320010024) on ollut alun perin yli 30 pyyntikuoppaa. Alueesta on myös Appelgrenin (1881) mainitsema tieto isonvihan aikaisista pakopirteistä, joita ei ole paikallistettu. Muut lähimmät esihistoriallisten kohteiden keskittymät sijaitsevat n. 5,8-8,6 km itään Tuuranjärven ja Kursunjärven eli Kotijärven ympäristössä. Ne kohteet ovat lähinnä kivikautisia asuinpaikkoja ja pyyntikuoppakohteita.

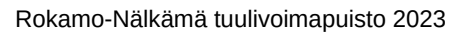
Alue on ollut asumatonta nykyaikaan saakka. Vuoden 1900 isojakokartalle on merkitty Kutuojan varrelle joi-takin luonnonniittyjä sekä kaksi pientä niittyä Pieni Nälkämävaaran ja Iso Nälkämävaaran väliselle suolle. Vanhimmalta vuoden 1962 peruskartalle on merkitty metsäkämpät nykyisen Rokamovarvikkoon johtavan metsätien varrelle sekä Pieni Nälkämävaaran ja Iso Nälkämävaaran välisen metsätien varrelle. Ensin mainit-tu metsäkämpä on hävinnyt ja jälkimmäisen paikalla on nykyisinkin rakennus. Vanhoille peruskartoille mer-kityt metsäreitit noudattelivat pääosin nykyisiä metsäteitä ja ajouria.

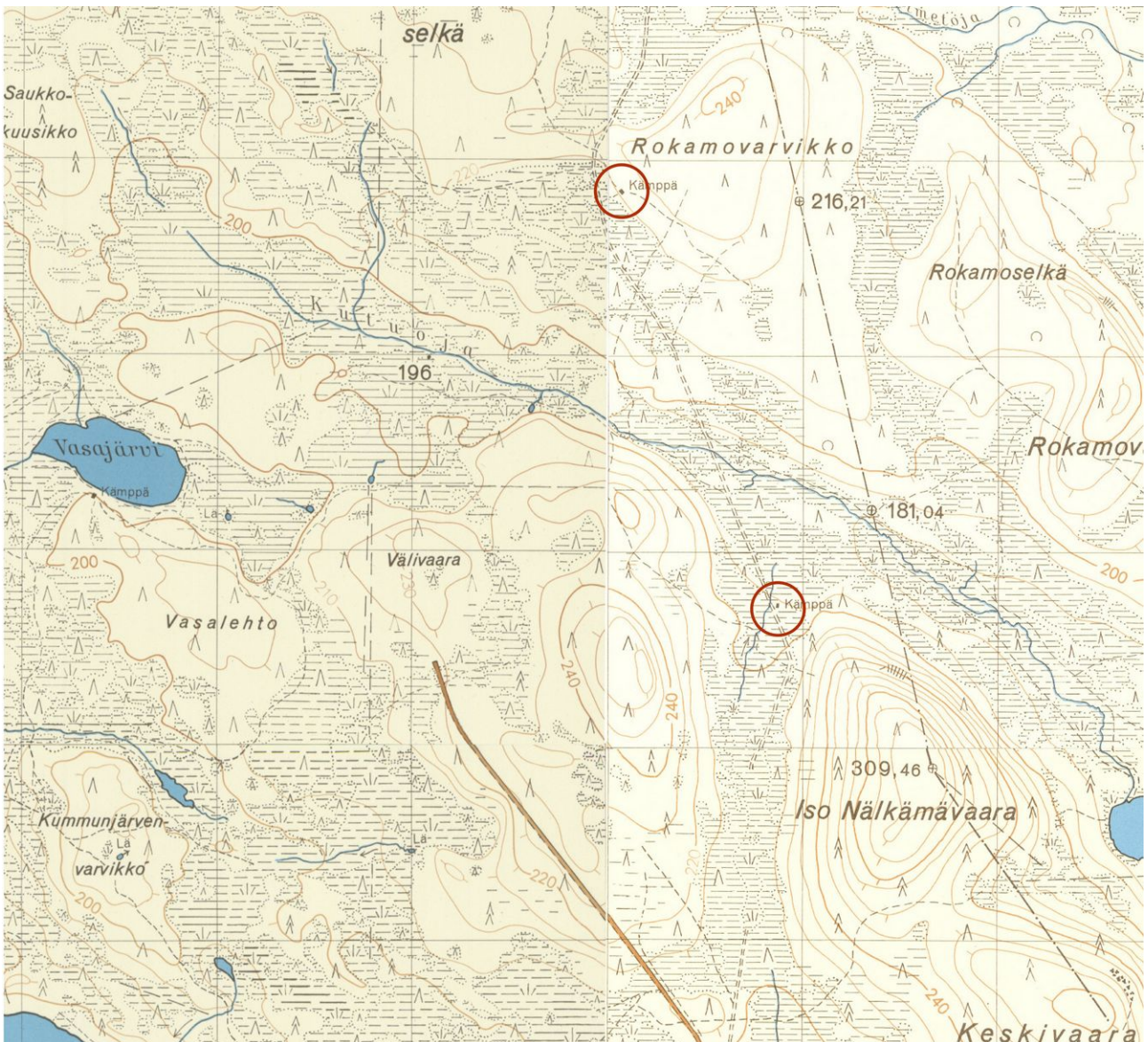
Sallantien varrella käytiin 20.12.1939 suomalaisten ja venäläisten välinen Mäntyvaaran taistelu. Tien varrella käytiin myös muita taisteluja 17.-29.12.1939. Kohdealue sijaitsee sivussa näistä sodan tapahtumapaikoista. 2. maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia voi kuitenkin sijaita paikoilla, joista ei ole kirjallisia mainintoja tai muuta tarkempaa tietoa.

Kohdealue vuoden 1900 isojakokartalla. Kansallisarkisto, Maanmittaushallitus, Kemijärvi, Alakylä. L5.

Kohdealuetta ja sen lähiseutua vuoden 1927 taloudellisella kartalla. Kartta: Kansallisarkisto, Maanmittauslaitos.

Vuoden 1962 peruskartoille kohdealueelle on merkitty kaksi kämpää. Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita. Voi kuitenkin hyvinkin olla, että alueella on ollut esihistoriallista tai vanhempaa historiallisen ajan toimintaa, mutta joista ei ole jäänyt tunnistettavia merkkejä maastoon. Myös voimakas metsänkäsittely vaikuttaa kohteiden säilyneisyyteen.

Voimaloiden sijoittamisella inventoinnin pohjana olleen suunnitelman mukaan ei olisi vaikutusta arkeologiseen kulttuuriperintöön.

Lestijärvi, 12.3.2024

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Aineistoluettelo

Arkistoaineisto:

Kansallisarkisto: Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Isojakokartat. Kemijärvi, Alakylä. L5:1/23-382. 1900.

Maanmittaushallitus, Suomen taloudelliset kartat, 15:9. 1927.

Digitaalinen aineisto

Kansallisarkisto, Astia – Kansallisarkiston asiointipalvelu, <https://astia.narc.fi/uusiastia/index.html>.

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>.

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>.
<http://vanhatpaineitutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>.

https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto.

Kirjallisuus

Johannson Peter, Geologian ja maiseman kehitys, Yläkemijoen kylien historia 1. 2015. <https://ylakemijoen-historia.wordpress.com/peter-johansson-geologia-ja-maiseman-kehitys/>

Kuosmanen Risto, Kemijärven historia II. Kemijärvi 1870-luvulta 1970-luvun alkuun. 1978.

Puuronen Vesa, Yläkemijoen kylien varhaisvaiheita. Yläkemijoen kylien historia 1. 2015. <https://ylakemijoen-historia.wordpress.com/vesa-puuronen-ylakemijoen-kylien-varhaisvaiheita/>

Rytkönen Raili, Kemijärven historia 1, noin vuoteen 1870. 1989